

מנהג קריאת מגילת העצמאות

קרן אפלבאום ריף

ההכרזה על הקמת מדינת ישראל, שאותה אנחנו חוגגים ביום העצמאות, נבטה הרבה לפני אותו יום שישי, ה' באייר ה'תש"ח - בגלי עלייה, העפלה, קונגרסים, התיישבות, הקמת כוחות ביטחון, תנועות נוער ועוד - כשכל אלו נישאים על גבי מאות שנים של תפילות שנשאו עיניהן לירושלים. הקמת המדינה המשיכה גם הרבה אחרי אותו יום שישי, אל תוך מלאכה שעודנו מצויות ומצויים בעיצומה. ועדיין, בתוך רצף הקוממיות הזה, אירע אירוע אחד, עצמאי ומיוחד, שנתן תוקף לכל מה שקרה סביבו וקרא לילד בשמו: רגע ההכרזה על הקמת המדינה.

ביום שישי, ה' באייר ה'תש"ח, כשמונה שעות לפני סיום המנדט הבריטי, במוזיאון תל אביב, ששינה את תפאורתו במיוחד עבור הרגע הזה, שקשה להפריז בגדולתו. ההכרזה, שנמשכה כחצי שעה, תיארה עבר עתיק שנים, תקווה מתמשכת וחזון מפואר לעתיד. קולו האחד של בן גוריון, שחתם וערך את העריכה האחרונה של המגילה, ייצג את קולותיהם של כל הכותבים שעמלו שבועות ארוכים על ניסוח המגילה, כמו גם את השורה הארוכה של החותמים עליה. מתוך הבית האחד בתל אביב, הבית שבו הוקראה המגילה, ניתן לחוש את ההתייחסות החובקת לסביבה הלאומית המקיפה אותה. הרגע הגדול הזה שמקופל בתוך המגילה האחת הקטנה, הוא רגע הקמת המדינה והוא שהפך את ה' באייר ליום חג ואת מדינת ישראל מ'אין' ל'יש'.

'עשרת ימי תודה', שנחתמים בחגיגות יום העצמאות, נפתחים ביום הזיכרון לשואה ולגבורה, שהוא היום שמסמל את ה"אין" במלוא עוצמתו. זהו יום שבלתי אפשרי לחבר בינו לבין תודה. אם התודה עוזרת לנו לבטא את הכרת הטוב על כל מה שיש, הרי שיום השואה מסמל עבורנו את האובדן בצורתו החריפה ביותר, לא רק אובדן החיים, אובדן הקהילות היהודיות ואובדן מרכזי הרוח המפוארים של העם היהודי, כי אם גם את אובדן האמון באדם. הנאורות, הציוויליזציה והריבונות האנושית, שלא הצליחו להבטיח עולם טוב יותר אלא להיפך. כולם היו שם, חלקם כשותפים, כשהכוח האנושי הביא להרס רב כל כך. ביום השואה אנחנו מתאבלות ומתאבלים על האבידה הגדולה, על מלוא הריק, על איבוד צלם האנוש.

והנה, שבוע וקצת אחר כך, אנחנו מציינים את יום הזיכרון לחללי מערכות ישראל, ומיד אחריו יום העצמאות, יום ההכרזה על הקמת מדינת ישראל, שהיא לא רק מציאות נדרשת עבור העם היהודי, שמבקש להיות ריבון לעצמו ולהבטיח את תנאי קיומו, אלא גם, ואולי אף יותר - הבטחה להעמדת אותה ריבונות על רוח נביאי ישראל והבטחה שהפעם הריבונות האנושית תיטיב עם הקיים ותעשה חסד עם האנושות.

לאורך עשרת הימים שבין יום השואה ליום העצמאות אנחנו נמצאות ונמצאים בתנועה מהאין אל היש, מהרע אל הטוב. לאורך עשרה ימים אנחנו שמים לב למה שקיים ומודים עליו, וביום העצמאות אנחנו מודים על הזכות הגדולה שניתנה לנו עם הריבונות המדינית. לא רק על הזכות הטבעית שמימשנו לנו לא מכבר, בשנת 1948, "להיות ככל עם ועם עומד ברשות עצמו במדינתו הריבונית", אלא בעיקר על הזכות שניתנה לנו מאותו רגע ועומדת לנו עד היום - הזכות לא רק להכיר בקיים אלא גם להעמיד אותו על הטוב שבאדם; על הזכות לעצב חברה המושתתת על יסודות החירות, הצדק והשלום.

הזכות הזו שומנת בחובה חובות ואתגרים גדולים הקשורים להגשמת החזון. מול אלו לא ניתן לעמוד לבד, אף לא בחבורה, או כממשלה. זהו חזון שאליו מגיעים אך ורק ביחד. לאורך רוב ימות השנה, קשה לעם ישראל להתאחד, ובשנה האחרונה במיוחד – אם בגלל מגבלות מגפת הקורונה, ואם בגלל מגבלות מגפת הפילוג והשבטיות. יום העצמאות, שמבטא לצד החזון גם את הציפיות ושברן, עלול ליפול אל תוך השבר ולהפוך ליום האכזבה על מדינת ישראל, יום של העמקת המחנאות של האתוסים השונים שמתחרים על צביון המדינה – האתוס הציוני-חילוני והאתוס המסורתי.

התבוננות בהיסטוריה של מדינת ישראל כמעט משכנעת ששני האתוסים הללו, המזוהים עם העתיד ועם העבר, או עם החדשנות והשמרנות, הם אתוסים סותרים ולפיכך הפילוג הכרחי, על מנת להגן על כוחו של האתוס האחד מפני השני. אבל התבוננות כנה ומעמיקה במגילת ההכרזה על הקמת המדינה ובהיסטוריה שקדמה לה מגלה שאותם מחדשים פעלו מתוך נאמנות לעבר כמו גם מתוך אחריות להמשכיות העם היהודי, וששומרי המסורת החזיקו לאורך מאות שנים אמונה ותפילה לחידוש החיים בציון. קריאת המגילה בטעמיה מזכירה לנו שהאתוס הציוני שעומד בבסיס המילים המוקראות, והאתוס המסורתי שמרחף מעליהן בניגון, תמיד היו שלובים זה בזה, ולרגע אחד היא מביאה את שני האתוסים להתייצב כאיש אחד בלב אחד תחת אותו הר.

מגילת העצמאות, ששיאה נפתח במילים "לפיכך נתכנסנו", מזכירה לנו בעבור מה נתכנסנו, אבל יותר מכך היא מזכירה לנו שהתכנסות היא תנאי להגשמה. קריאת מגילת העצמאות ביום העצמאות מבקשת להתחבר לאותו רגע גדול; הקריאת המשותפת מזמינה אותנו להתכנס ולעמוד יחד מול החזון, באותו יום גם אם בערים ובישובים שונים, ולהתמלא מחדש, בכל שנה מחדש, באותה השראה שייסדה את המדינה אי אז ונדרשת לנו ביותר גם היום.

לפני שלוש שנים, כאשר התחלנו לקיים את המנהג הזה במסגרת 'עשרת ימי תודה', התרגשנו לגלות ברשת את המגילה כשהיא מוטעמת על ידי חברי התנועה ליהדות מתקדמת בישראל, וכבר מוקראת ביום העצמאות על ידי חבורות שונות. הגילוי הזה מעמיק את תחושת כלל ישראל שיום העצמאות מתברך בה, והשנה אנחנו מקווים ומקווים שהאתר החדש יסייע לקהילות נוספות ושונות לאמץ את המנהג הישראלי היפה הזה.

